

Перелік установ, закладів	од.	Кількість працівників
Філармонії	1	153
Консерваторії	-	-
Театри	2	219
Кінозали	3	10
Бібліотеки	779	1147
Клубні заклади	1007	1622
Музеї	34	247
Будинки культури	381	-
Центри дозвілля	44	-
Сільські клуби (клубні заклади в сільській місцевості)	936	1087
Клуби за інтересами	208	2965 учасників
Музичні школи	24	612
Школи мистецтв	12	303
Художні школи	4	32
Мистецькі школи (разом)	40	1097

З метою створення умов для поліпшення матеріально-технічної бази закладів культури, підпорядкованих управлінню, протягом 2019 року вжито таких заходів: придбано книги для поповнення бібліотечного фонду з метою забезпечення читачів новими виданнями вітчизняної та світової літератури на загальну суму 3553,7 тис.грн; проведено поточних ремонтів на загальну суму 612,1 тис.грн; на пожежну безпеку на суму 38,5 тис.грн; придбано обладнання і предметів довгострокового користування на суму 33,8 тис.грн; придбано основних засобів на суму 1063,2 тис.грн. Упродовж 2019 року в області проведено 97 культурно-освітніх заходів. На організацію та проведення зазначених заходів використано 2001,6 тис.грн.

Перелік найвизначніших пам'яток

Пам'ятки	од.
Історичні	4632
Архітектури та містобудування	363
Археологічні	1924
Монументального мистецтва	29

Станом на 1 січня 2020 року в Житомирській області зареєстровано 1608 релігійна організація.

Розподіл релігійних організацій області за конфесійною ознакою демонструє домінування православ'я (61%) від загальної кількості релігійних організацій.

Конфесійні напрями	Кількість релігійних організацій
Православні релігійні організації	986
Католицькі релігійні організації	167
Протестантські релігійні організації	152
Релігійні організації християн віри євангельської	149
Релігійні організації адвентистів	35
Релігійні організації лютеран	6
Релігійні організації харизматичного типу	70
Інші релігійні організації протестантів	9
Іслам	2
Іудаїзм	14
Вірменські релігійні організації	1
Нові релігійні організації язичницького спрямування	4
Нові релігійні організації орієнталістського походження	4
Інші нові релігійні організації	9

Об'єкти культурної спадщини – це визначне місце, споруда (витвір), комплекс (ансамбль), їхні частини, пов'язані з ними рухомі предмети, а також інші природні, природно-антропогенні або створені людиною об'єкти незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу цінність з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду і зберегли свою автентичність.

Житомирська область має багату історико-культурну спадщину. Постановою КМ України від 26 липня 2001 р. № 878 «Про затвердження Списку історичних населених місць України» в області визначено 10 міст і селищ міського типу, які зберегли повністю чи частково історичний ареал і мають статус історичних місць. До цієї категорії поселень віднесені міста Житомир, Бердичів, Коростень, Коростишів, Новоград-Волинський, Овруч, Олевськ, Радомишль та смт Любар та Миропіль.

Об'єкти культурної спадщини, які мають історичну цінність згідно з Законом України «Про охорону культурної спадщини» (від 10 січня 2002 р. № 2921-III із змінами, внесеними відповідними Законами і Земельним Кодексом), за видами поділяються на археологічні, історичні, об'єкти монументального мистецтва, об'єкти архітектури та містобудування, об'єкти садово-паркового мистецтва, об'єкти ландшафтні, об'єкти науки і техніки.

Відповідно до порядку визначення категорії пам'яток, встановленого Постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.2001 р. № 1760, для занесення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України за категорією національного значення занесені 16 пам'яток, з них:

- 12 пам'яток археології (враховуючи внутрішньоконфесійні об'єкти – 24);

- 3 пам'ятки історії;
- 1 пам'ятка монументального мистецтва.

За категорією місцевого значення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України занесені 4 пам'ятки історії.

Поряд з тим, для занесення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України запропоновано:

- 291 пам'ятка архітектури та містобудування, з них за категорією національного значення – 40 пам'яток.

- 5 пам'яток садово-паркового мистецтва;

Відповідно до законодавства, на державному обліку в області перебуває 3173 (враховуючи внутрішньокomплексні об'єкти – 6609) пам'ятки, з них:

- 2319 пам'ятки історії (враховуючи внутрішньокomплексні об'єкти – 4641);

- 774 пам'ятки археології (враховуючи внутрішньокomплексні об'єкти – 1888);

- 80 пам'яток монументального мистецтва.

Об'єкти археології. Археологічні об'єкти – рештки життєдіяльності людини (нерухомі об'єкти культурної спадщини: городища, кургани, поселення, могильники, культові місця та споруди, ділянки історичного культурного шару тощо, а також пов'язані з ними рухомі предмети) які є невідтворним джерелом інформації про зародження і розвиток цивілізації. Археологічні пам'ятки свідчать, що територія Житомирської області була освоєна людьми ще за часів раннього палеоліту та неоліту, про що свідчать знахідки знарядь.

В області відомі пам'ятки епохи бронзи I-III тис. до н.е. (Трипілля).

Кожна епоха залишила пам'ятки своїх часів – знаряддя, кургани, городища, поселення, окольний град, змійові вали тощо. Згідно з даними управління культури і туризму облдержадміністрації на території області розташовано 774 пам'ятки археології (враховуючи внутрішньо-комплексні об'єкти – 1888), із яких 12 об'єкти національного значення (враховуючи внутрішньо-комплексні об'єкти – 24), а саме:

• Андрушівський район:

*с. Стара Котельня: – Городище літописного міста Котельнича і поселення (IX-XIII ст.); північнозахідна частина села, правий берег р. Гуйва, урочище «Вали»;

* с. Яроповичі – Городище літописного міста Ярополча (XII-XIII ст.); на південь від села, урочище «Замок»;

• Житомирський район:

* с. Станишівка: – Городище (IX-XIII ст., XIV-XVIII ст.); на північний захід від села, правий берег р. Тетерів;

• Коростенський район:

* м. Коростень: – Городища літописного міста Іскоростеня (3) (IX-X ст.), поселення і курганні могильники (2) (VIII-XVIII ст.); правий берег р. Уж;

• Коростишівський район:

* с. Городське: – Городище літописного міста Городеська (3) (III тис. до н. е., IX-XIII ст.); лівий берег р. Тетерів, урочища «Вали», «Червона гора», «Мале городище»;

• Любарський район:

* с. Великі Деревичі: – Городище літописного міста Деревича (XII-XIII ст.); лівий берег р. Деревички, урочище «Замчище»;

• Новоград-Волинський район:

* с. Ходурки: – Курганні могильники (2) (IX-X ст.); правий берег р. Случ, урочище «Сербина гора»;

* с. Чижівка: – Городища літописного міста Возвягеля (2) і посад (IX-XII ст.); південний схід від села, правий берег р. Случ;

• Овруцький район:

* с. Городець: – Городище, посад, поселення і курганні могильники (2) (XII-XIII ст.); на південний схід від села;

• Олевський район:

* смт Олевськ: – Городище, селище (IX-XII ст.); північно-східна околиця міста;

• Романівський район:

* с. Колодяжне: 185 – Городище і селище літописного міста Колодяжина (XII-XIII ст.); на південний захід від села, правий берег р. Случ;

• Ружинський район:

* с. Ягнятин: – Городища літописного міста Ніятина (2) (XII-XIII ст.); правий і лівий береги р. Роставиця.

Область має дуже високу концентрацію об'єктів археології, особливо вздовж річок Тетерів, Случ, їх приток та приток Прип'яті: Уж, Уборть, Норинь тощо. Найбільша кількість об'єктів археології розташована у Житомирському районі та м. Житомир (121 од.), Попільнянському (120 од.), Коростишівському

(65 од.), Овруцькому (59 од.) та Бердичівському з м. Бердичів (41 од.) районах; від 30 до 40 об'єктів археології припадає на Новоград-Волинський з м. Новоград-Волинськом (37 од.), Коростенський з м. Коростень (34) та Ружинський (32 од.) райони, а для інших районів цей показник нижче 30 об'єктів, а саме у Андрушівському, Баранівському, Брусилівському, ВолодарськоВолинському, Ємільчинському, Лугинському, Любарському, Малинському, Народицькому, Олевському, Радомишльському, Романівському, Червоноармійському, Черняхівському, Чуднівському їх кількість відповідно становить 27, 28, 12, 20, 20, 7, 20, 14, 18, 19, 20, 11, 8, 29, 12 об'єктів.

Історичні об'єкти, до яких віднесені будинки, споруди, їх комплекси (ансамблі), окремі поховання та некрополі, визначні місця, що пов'язані з важливими історичними подіями, з життям та діяльністю відомих осіб, культурою та побутом народів. Всього в області налічується 2306 історичних об'єктів, із яких майже 90% припадає на братські та одиночні могили радянських воїнів, що загинули у період ВВВ. Із загальної кількості історичних об'єктів три національного значення, а саме: – Могила Б. Тена (М. В. Хомичевського) – українського поета та перекладача (м. Житомир); – Будинок, де народилася і жила поетеса та громадська діячка Л. Українка, в якому функціонує літературно-меморіальний музей Л. Українки (м. Новоград-Волинський); – Братська могила учасників гайдамацького повстання «Коліїщина» (Житомирський район, с. Кодня).

Найменшою кількістю історичних об'єктів відзначаються: Коростенський (145 од.), Житомирський (132 од.), Новоград-Волинський (128 од.), Черняхівський (117 од.), Ємільчинський (114 од.), Радомишльський (108 од.) та Попільнянський (101 од.) райони. Об'єкти монументального мистецтва до яких віднесені твори образотворчого мистецтва як самостійні (окремі), так і ті, що пов'язані з архітектурними, археологічними чи іншими пам'ятками або з утворюваними ними комплексами (ансамблями).

Всього по області налічується 80 об'єктів монументального мистецтва, із яких найбільша кількість зосереджена у м. Житомир (14 один.). Із загальної кількості об'єктів 79 віднесені до місцевого, а один об'єкт – пам'ятник О. С. Пушкіну у обласному центрі до національного значення. Об'єкти архітектури та містобудування представлені 291 об'єктом, із яких 40 – національного значення. До об'єктів архітектури віднесені окремі будівлі, архітектурні споруди, що повністю або частково збереглися в автентичному стані і характеризуються відзнаками певної культури, епохи, певних стилів, традицій, будівельних технологій або є творами відомих авторів.

До об'єктів містобудування віднесені історично сформовані центри населених місць, вулиці, квартали, площі, комплекси (ансамблі) із збереженою планувальною і просторовою структурою та історичною забудовою, у тому числі

поєднаною з ландшафтом, залишки давнього розпланування та забудови, що є носіями певних містобудівних ідей.

Найбільша чисельність пам'яток архітектури та об'єктів містобудування зосереджена:

– м. Житомир – 85 об'єктів із них 9 об'єктів національного значення, до яких віднесені: Преображенський собор, Магістрат, Кафедральний костюл Св. Софії та дзвіниця (1737-1751 р.р.), Семінарський костюл Св. Йоана з Дуклі, келії єзуїтського монастиря (1724 р.) та Комплекс споруд Поштової станції у складі: будинок поштової станції та огорожа, готель, стайні, ямські служби (XIX ст.);

– Ружинський район – 30 об'єктів, із яких національного значення 4 пам'ятки XVII ст. у с. Верхівня (Садиба Ганських у складі Палацу, двох флігелів та костюлу);

– Бердичів – 21 об'єкт із яких 4 національного значення, а саме костюл Св. Варвари та Кармелітський монастир (XVI-XVIII ст.) у складі костюлу з келіями, Прибрамним корпусом та Кріпосними мурами з баштами та келіями;

– Житомирський район – 13 об'єктів, із яких 4 національного значення: Різдвогородицька церква та дзвіниця (1841 р.) у с. Кодня; Садибний будинок та Троїцький костюл з дзвіницею (1805 р.) у с. Ліщин; церква та келії Тригірського Троїцького монастиря (XVIII-XIX ст.) у Тригір'ї;

– Андрушівський район – 12 об'єктів, із яких 4 національного значення, а саме: у м. Андрушівка садиба М. Терещенка (II половина XIX ст.); в Андрушівському районі у с. Івниця садиба де Шодуара (II половина XVIII ст. – початок XIX ст.) у складі господарського будинку, башти, огорожі і костюл Св. Антонія Педуанського;

– Хорошівський район – 6 об'єктів із яких 2 національного значення: Здвиженська церква та дзвіниця (XVII ст.) у с. Кам'яний Брід та Михайлівська церква (XVIII ст.) у с. Краївщина;

– Любарський район – 8 об'єктів, із яких 4 національного значення, а саме: будинок школи Василянського монастиря (XVIII ст.) у смт Любар та у с. Нова Чорторя садиба (XVIII-XIX ст.), палац (XVIII ст., початок XIX ст.); брама (XIX ст.); паровий млин (кінець XIX ст.);

– Чуднівський район – 7 об'єктів, із яких 3 національного значення: у с. Турчинівка садиба, палац та господарський корпус (початок XIX ст.); с. Тютюники садибний будинок (перша половина XIX ст.);

– Олевський район – 12 об'єктів, із яких 2 національного значення, а саме: у м. Олевськ Миколаївська церква (1596 р.), а у с. Журбовичі церква Різдва Богородиця (XVII ст.).

По 1 об'єкту архітектури та містобудування національного значення припадає на Брусилівський район (Михайлівська церква та дзвіниця, 1775 р. у с. Озера); Ємільчинський район (Парасківська церква, 1771 р. у с. Рясне); Коростенський район (Миколаївська церква та дзвіниця, 1772 р. у с. Межирічка); Овруцький район (Василівська церква та монастирські споруди, XII-XX ст. у м. Овруч).

Ряд міст обласного значення та районів представлені об'єктами архітектури та містобудування тільки місцевого значення, а саме: м. Коростень (7 один.), м. Малин (4 один.), Новоград-Волинський (6 один.), а у районах: Коростишівському (16 один.), Новоград-Волинському (13 один.), Баранівському (8 один.), Бердичівському (6 один.).

Об'єкти садово-паркового мистецтва – це категорія культурної спадщини, що поєднує паркове будівництво з природними або створеними людиною ландшафтами, які в Житомирській області представлені 5 об'єктами місцевого значення, а саме: – м. Житомир Парк ім. Ю. Гагаріна (перша половина XIX ст.); Старий бульвар з комплексом фонтанів і благоустроєм (II половина XIX ст.); – м. Коростишів Міський парк (1820 р.); – м. Малин Парк культури та відпочинку ім. М. Маклая (кінець XIX ст.); – Андрушівський район, с. Івниця Парк (II половина XVIII ст.). Нижче наведений розподіл об'єктів культурної спадщини в розрізі адміністративних одиниць Житомирської області.

Об'єкти культурної спадщини є однією із основних складових поряд з природно-заповідними, інфраструктурними та іншими ресурсами, при здійсненні туристичного районування території.

Об'єкти культурної спадщини, які знаходяться на Україні, охороняються державою. Охорона об'єктів культурної спадщини є одним із пріоритетних завдань органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

З метою захисту традиційного характеру середовища окремих пам'яток і комплексів, навколо них встановлюються межі зон охорони пам'яток культурної спадщини: охоронні зони, зони регулювання забудови, зони охоронюваного ландшафту, зони охорони археологічного культурного шару.

На охоронюваних археологічних територіях, у межах зон охорони пам'яток, історичних ареалів населених місць, занесених до Списку історичних населених місць України, забороняються містобудівні, архітектурні та ландшафтні перетворення, будівельні, меліоративні, шляхові, земляні роботи без дозволу органу охорони культурної спадщини.

Режим використання територій з об'єктами культурної спадщини повинен забезпечувати збереження самих пам'яток з врахуванням особливостей оточуючих територій.

Треба враховувати, що із господарського використання не можуть бути виключені значні території, тому система охорони та використання пам'яток культурної спадщини повинна бути комплексною, тобто поєднувати інтереси як охорони пам'яток, так і потреби сучасного господарського комплексу регіону.

Виходячи з вимог охорони, збереження та ефективного використання існуючих та перспективних об'єктів і територій культурної спадщини, передбачається встановлення трьох типів концентрації територій історико-культурного призначення з відповідним режимом їх користування:

I тип – території парків-пам'яток. Їх режим виходить із вимог збереження ландшафтів, регулювання, планування забудови і регенерації втрачених культурних та ландшафтних об'єктів.

II тип – зони найбільшої концентрації об'єктів культурної спадщини. Режим охорони територій цього типу більш пом'якшений порівняно з I типом як до його об'єктів, так і щодо їх оточення і вимагає збереження конкретних природних та історичних рис охоплювальних ними територіальних утворень.

III тип – зони з незначною концентрацією пам'яток і з найбільшими територіями. Режим охорони території є спостережним. Він передбачає збереження пам'яток культури і безпосередньо пов'язаних з ними територій з врахуванням їх історичних особливостей.

Кількість об'єктів культурної спадщини та їх загальний потенціал значно більші, ніж маємо на сучасному етапі, тому у майбутньому очікується збільшення кількості та загальної площі ділянок, що можуть бути віднесені до земель історико-культурного призначення.